

● Magunkról

● Belépés jelszóval

● Legújabb szám

● Archívum

● Aktuális

● Kereső

Eredeti cím: **TSIMPOGLOU, Filippos: The interlibrary loan network in Greece: a model that survives in the digital era.**

A könyvtárközi kölcsönzési hálózat Görögországban: a digitális korban is életképes modell

Háttér

A könyvtárközi kölcsönzés (*interlibrary loan = ILL*), vagy ahogy *M. B. Line* újabban javasolja, a távoli dokumentumszolgáltatás (*remote document supply = RDS*) olyan fontos feladattá vált, hogy a könyvtárak erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy saját korlátozott gyűjteményükön túl is szolgáltatassanak.

Görögországban az utóbbi néhány évig nem volt szervezett a könyvtárak együttműködése. A kapcsolatok esetiek és elszigeteltek voltak az önállóan működő könyvtárosok között. Ez a hiány az évek során oda vezetett, hogy

- a könyvtárhasználók számára felajánlott szolgáltatások alacsony szintűek voltak, és egy-egy könyvtár állományára korlátozódtak;
- a könyvtárak különféle osztályozási rendszereket alkalmaztak, emiatt a helyi rendszereket nem lehetett összekapcsolni, és ugyanazt a munkát többször kellett elvégezni;
- a közös folyóirat-katalógus hiánya nem tette lehetővé a gyűjtemények koordinált fejlesztését, és azonos folyóiratcímekre többszörös előfizetést eredményezett;
- a kifizetett és birtokba vett gyűjtemények számos helyen szóródnak szét Görögországban, ami a görög könyvtárak gyengeségét és működésképtelenségét jelzi.

Ezeknek a problémáknak a megszüntetésére hozták létre a hellén könyvtárközi kölcsönzési hálózatot (*Hellenic Interlibrary Network = HILL-net*) azzal a céllal, hogy a folyamatosan csökkenő könyvtári költségkeretet optimalizálják, minden egyes könyvtárban emeljék a felhasználóknak kínált szolgáltatások színvonalát, létrehozzanak egy együttműködési formát a könyvtárosok és a könyvtári know-how-t ismerők között.

A fenti célokat a következő eszközökkel tervezték elérni:

- a már korábban létező közös folyóirat-katalógusok felhasználása;
- egy távoli dokumentumszolgáltatási rendszer kialakítása;
- a szükséges központi számítógépes infrastruktúra létrehozása (hardver, szoftver és személyzet);
- a megfelelő mechanizmusok kialakítása, az egyes folyamatok ár- és pénzügyi elszámolása, az egyesített katalógus adatbázisának rendszeres frissítése.

A HILL-net létrehozását 1994 februárjában jelentették be a második Pánhellén Felsőoktatási Könyvtári Szimpóziumon. A projekt koordinátora a Nemzeti Dokumentációs Központ (National Documentation Centre = NDC) lett, a Kutatási és Technológiai Általános Titkárság és az EU finanszírozta. A hálózathoz húsz könyvtár csatlakozott, közülük hat könyvtár vett részt a kísérleti időszakban. A kiválasztáskor a feltételek a következők voltak:

- folyóirat-gyűjteményüknek szerepelnie kellett a közös folyóirat-katalógusban;
- rendelkezniük kellett másológépekkel, személyi számítógépekkel, modemmel, helyi hálózattal és egy görög adathálózathoz (HELLASPAC, ARIADNE-T, FORTHNET) történő hozzáféréssel;
- a szervezet vezetőjének el kellett fogadnia és alá kellett írnia a hálózati könyvtárközi kölcsönzési szerződést.

Infrastruktúra

A projekt az NDC *Hermes* nevű központi számítógépére épült, amelyet 1993-ban üzemeltek be. Ez ugyanolyan gép, mint amilyen az EU luxemburgi központjában és a német DIMDI központban működött. A központi számítógép Siemens/Nixdorf típusú volt, az operációs rendszer BS2000, a keresőnyelv pedig a Common Command Language (CCL). 1999-ben álltak át a Sun szerverre, egy belső fejlesztésű rendszert használnak ORACLE környezetben, amely a közös folyóirat-katalógushoz is hozzáfér, és online rendelési lehetőséget biztosít a világhálón.

A közös folyóirat-katalógus

A HILL-net a Görög Tudományos Könyvtárak közös folyóirat-katalógusának online

adatbázisára, a SERI-re épült. Ez a katalógus 1985 óta létezik, bár inkább nyomtatott változata ismert, amelyet 2000 példányban juttattak el a görög könyvtárakba. Az adatbázis fejlesztését 1983-ban kezdték az NDC-ben, ez volt az első online adatbázis. Az NDC-ből több mint 800 nemzetközi adatbázist értek el, köztük a DIMDI-t, az ESA/IRS-t, a DataStart, a Dialogot, a Telesystemes Questelt stb. Hat jól képzett tudományos szakértő végezte az információközvetítő feladatokat a görög egyetemek, kórházak, kutatóközpontok bibliográfiai kérései alapján. A bibliográfiai tételek keresésénél a külföldi adatbázisok használata jelentette az első lépést, és a közös katalógus építése a másodikat. Ez utóbbi a dokumentumok azonosítását és a lelőhely meghatározását segítette.

Az 1. táblázat a közös folyóirat-katalógus és a HILL-net fejlődését mutatja be.

1. táblázat

A közös folyóirat-katalógus és a HILL-net értékelése

Időpontok	Közös folyóirat-katalógus				HILL-net	
	Tagok száma	Folyóiratcímek száma	Előfizetett példányok száma	Átfedési együttható	Tagok száma	Megrendelések száma
1. kiadás 1985	5	5 000	11 779	2,36	–	–
2. kiadás 1987	15	10 000	23 558	2,36	–	–
3. kiadás 1989	45	15 000	35 336	2,36	–	–
4. kiadás 1992	104	19 000	44 759	2,36	–	–
1994	133	20 400	48 057	2,36	6	905
1995	167	20 614	49 800	2,42	45	5 434
1996	190	21 100	53 224	2,52	57	10 680
1997	206	22 790	57 790	2,54	73	15 045
1998 (5. kiadás)	210	23 677*	58 500	2,47	87	16 113
1999	215	24 765*	N/A	N/A	89	14 990
2000	220	25 853*	N/A	N/A	108	24 314
2001	225	26 941*	N/A	N/A	109	18 795
2002	230	27 521*	N/A	N/A	127	20 582
2003	249	28 100*	71 540	2,55	127	20 820
Összesen						147 678

* – becsült érték,

N/A – nem hozzáférhető.

A hálózat szerkezete

A hálózat sugaras felépítésű. A középpontban az NDC található, a tagkönyvtárak pedig a sugarak végén. A központi gépen (szerveren) kapott helyet:

- a közös folyóirat-katalógus;
- az online rendelési rendszer;
- a megrendelések részleteit tároló rendszer (pl. a szolgáltató kódja, a felhasználó kódja, a rendelés ideje, rendelési információ);
- az engedélyezési és elszámolási (clearance), a pénzügyi rendszer, a teljesített rendelések elküldése stb.

A folyóirat-katalógust az NDC tartja karban a tagkönyvtáraktól kapott (kézzel írt, postán küldött) adatok alapján. Az adminisztratív és irányítási vezetési feladatokat (a jelszavak kezelése, statisztikák stb.) is központilag intézik.

A könyvtárközi kölcsönzési hálózat működése

A hálózat fejlesztését három szakaszra tervezték:

1. Azokat a könyvtárakat vonták be, amelyek kérő és teljesítő funkciót egyaránt betöltenek.
2. A csak kérő könyvtárak bekapcsolása.
3. A végfelhasználók bekapcsolása.

Az olvasóknak lehetőségük lesz arra, hogy a hálózat bármely szolgáltatását közvetlenül is igénybe vegyék, amikor a pénzügyi és egyéb rendszerek már megbízhatóan működnek. Addig is cikkmásolat kérésekor első lépésként a központi katalógus nyomtatott CD-ROM, illetve webváltozatában kell megkeresni a folyóirat lelőhelyét. Ezután a legközelebbi tagkönyvtárban a könyvtáros megrendeli a cikket. Általában előleget kell fizetni. Lehet kérni, hogy a másolatot a felhasználónak vagy a kérő könyvtárnak küldjék – postán vagy faxon.

A sugaras modellnek köszönhetően a periférián lévő könyvtárak munkája minimálisra csökken, beleértve a résztvevők hardver- és szoftverigényét, a fenntartást, a pénzügyeket stb.

Árpolitika és elszámolási folyamatok

A hálózatban részt vevő könyvtárak vagy nonprofit intézményekhez tartoznak, vagy nonprofit orientáltságúak. Az NDC egy egyszerűsített árpolitikát vezetett be, amelyet minden tagkönyvtár elfogadott. Ennek értelmében elvetették a térítésmentes szolgáltatást; helyette a költségek részleges térítését fogadták el, amely a másolási és postázási kiadásokat fedezi.

A HILL-net működésének fontos része, hogy az elszámolások időszakonként készülnek. Egy-egy szemeszter végén elkészítik az elszámolásokat, amit a pénz beszedése és újraelosztása követ. A központosított modell eredményeként az NDC-ben csak 127 számlát kell kiállítani és kiküldeni a decentralizált rendszerben szükséges több mint 16 ezer (127x127) számla helyett.

Következtetések

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján néhány megbízható következtetést már le lehet vonni a hatékonyságról, a sugaras modellről és a HILL-net szerepéről:

- A sugaras modellben egy olyan központi katalógust működtető és fejlesztő szervezet szükséges, amely képes futtatni a könyvtárközi kölcsönzési feladatokat. A központi katalógusba történő bevitel előtt a bibliográfiai és lelőhelyadatokat ellenőrizni kell. Ennek eredményeként a központi katalógusba egységes adatok kerülnek, ami lehetővé teszi, hogy a kért folyóiratok lelőhelyének megtalálásához csak egy helyen kell keresni.
- Az adminisztratív feladatok központosítása nagy előny jelent a kis könyvtárak számára. Ezek hozzáférése a központi katalógushoz nem függ saját adathálózatuk alacsonyabb szintjétől. Minden egyes felvett folyóiratcím fontos értéket jelent, különösen az olyan országokban és könyvtári hálózatokban, ahol a nemzeti gyűjteményben kevés a folyóiratcímek száma, vagy ahol a többséget a kis könyvtárak jelentik.
- A forgalmi (tranzakciós) adatok összegyűjthetők, és a központi szerveren tárolhatók; az elszámolások rutinfeladatként végezhetők.
- Az off-line módon és kézi munkával frissített katalógusokban megjelenő adatok nem teljesen megbízhatók. Az automatizáltság hiánya többletfeladatot jelent mind a résztvevők, mind a központi szervezet számára. A számítógépes frissítés csak akkor lesz megoldható, ha a tagkönyvtárak alkalmazzák az alapvető szabványokat (pl. a bibliográfiai és állományi rekordok egységesítése). A HILL-net működésének kilenc éve azt mutatja, hogy a naprakész katalógus hiánya miatt – ha kismértékben is, de – csökkent a kérések száma.
- A HILL-net kialakítása olyan környezetben történt, ahol a könyvtári együttműködésnek nem voltak hagyományai. A könyvtárközi hálózat fejlesztése a hiányzó, rendszeres együttműködést egy számítógépes és hálózati folyamatokra épülő közösséggé alakította.
- A hálózati munka beépült a tagkönyvtárak mindennapi életébe. A hálózat működésének eredményei az alábbiakban foglalhatók össze:
 - kialakult a szükséges infrastruktúra a több helyen található nemzeti folyóirat-gyűjtemény erőteljes használatához;
 - létrejött egy együttműködési kultúra a különböző adminisztratív és intézményi kategóriák és típusok (felsőoktatási, orvosi, kutató, szakkönyvtárak) között;
 - lehetővé vált a nemzeti folyóirat-gyűjtemény újrászervezésének folytatása a jelenlegi és jövőbeni tagkönyvtárakban;
 - a HILL-net működése további könyvtári projektek megalapozását segítette, így a Hellén Felsőoktatási Könyvtárak Konzorciumát (HEAL-Link), valamint a felsőoktatási könyvtárak tervezett központi katalógusát. Világossá vált, hogy a rendszeres együttműködés az egyetlen mód, amellyel a könyvtárak pénzügyi nehézségeiket megoldhatják.

Végül az eredmények közé tartozik, hogy az elektronikus folyóiratok forrásmegosztására a HEAL-linkkel aláírták a konzorciumi szerződéseket, ami egy decentralizált rendszerben sokkal nehezebb lett volna.

(Jáki Éva)

[Magunkról](#) - [Belépés](#) - [Legújabb szám](#) - [Archívum](#) - [Aktuális](#) - [Kereső](#) - [Impresszum](#)

